

קול צופיך

מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

תרומה - תשס"ג - מאת מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

דיני נפשות. וכבר ידועים העונשים הקשים שגרם לעצמו נחום איש גז (שהיה גידם משתי ידיו וקייטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין ועוד) על אשר לא האכיל עני מייד כשביקש ממנו עד שיצאה נשמתו (עין תענית כ"א ע"א).

מדוע אין מברכים על מצות צדקה ?

הרשב"א נשאל (שו"ת הרשב"א חלק א סי' רנד): מדוע אין מברכים על מצות צדקה ושאר גמילות חסדים? וז"ל: "שאלת לבאר לך על אי זו מצוה מברכין על עשייתה ועל אי זו אין מברכין כגון צדקה ושאר גמילות חסדים? דע, כי כל מצוה שאי אפשר לו בגמר עשייתה להעשות בינו לבין עצמו אלא צריכה אחר עמו אין מברכין עליה כגון צדקה ובקור חולים וכיוצא בזה - שאם אין לקבל או שאינו רוצה לקבל וכן בקור חולים שאם אין חולה לבקרו או שאינו רוצה בבקורו אי אפשר לו לעשותה אין מברך עליהם וכן כל כיוצא בהן". ועוד צריכים להוסיף שפעמים והעני אינו עני כלל, ונמצא שברכת הנותן לבטלה. גם כאן אנו רואים עד כמה מצות צדקה חשובה וכמה צריכים זהירות בכל פרטיה.

תרומת המשכן מביזת הים

כשעם ישראל נתבעו לתרום למשכן, נענו מיד ונתנו כל מה שנדרו, זהב, כסף ושאר דברים יקרים ביותר, והכמות היתה גדולה ועצומה, עד שאמרו עושי המלאכה "מרבית העם להביא" (פרק לו). נשאלת השאלה: ומנין היה להם את כל העושר הזה, והלא במצרים אכלו רק לחם יבש (וזהו שאומרים הא לחמא עניא)? אלא שהקב"ה העשיר אותם ביותר על הים, וכבר אמרו חז"ל (מכילתא דרבי ישמעאל בא - פ"ג) "ומנין שביזת הים גדולה מבזת מצרים שנא' ותרכי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים" וכו' (ואנו אומרים זאת בכל ליל פסח בהגדה).

חסד הבורא עם ישראל בבזת הים

יש להבין, מדוע הקדוש ברוך הוא נתן לעם ישראל את כל העושר שבבזת מצרים, ואחר כך ביקש מהם לתרום מאותו עושר לבניית המשכן - היה מן הראוי מלכתחילה להפריש מאותה הביזה לצורך בניית המשכן ודיו? והביאור הוא, שאילו היה נותן להם מלכתחילה פחות ומפריש לצורך בניית המשכן, לא היו בני ישראל מרגישים שנתנו משלהם. דוגמא לדבר, כשאדם קונה ירקות וכדומה לפי משקל, ומבקש למשל 2 ק"ג תפוחי אדמה - הנה אם המוכר פיקח, הוא משער כמה תפוחי אדמה צריך להכניס לשקית לקבלת 2 ק"ג, ומניח שם פחות מעט, וכשהמשקל יראה שחסר, הוא מוסיף עוד ועוד עד אשר יהיה המשקל הרצוי, או אז הקונה מרגיש טוב כי הוא רואה שהמוכר מוסיף לו על מה שהוא הכין מתחילה; אבל אם המוכר טיפש, הוא מניח בשקית יותר מ- 2 ק"ג, וכשהוא הותיר, הוא מוריד תפוחי אדמה עוד אחד עד שיעמוד על המשקל הרצוי - או אז מתחמץ לבו של הקונה בקרבן, כי הוא רואה שהמוכר נוטל ומפחית, והוא מחשב כאילו משלו נוטל. כך הקב"ה נהג בחסד וברחמים עם ישראל, ונתן להם את כל הביזה כולה מתחילה, ואחר כך אמר לישראל שהם יתנו את הדרוש, וכך הרגישו שקיבלו עושר רב, והפרישו את תרומתם מתוך הרגשת כבוד.

עוד יש לומר, שהקדוש ברוך הוא נתן בתחילה את עם ישראל את הביזה, ואחר כך ביקש מהם להפריש תרומה כדי לזכות אותם במצוה. ראה לדבר, שכן יכל הקדוש ברוך הוא להוריד את המשכן כולו בנוי מהשמים כמו שלעתיד בית המקדש השלישי ירד כולו בנוי ומשוכלל מן השמים, ומדוע ביקש מהם לטרור ולבנות אותו בעצמם? אלא שרצה שיקבלו שכר על כל הכרוך בהקמת המשכן, החל בהפרשת התרומה בנדיבות לב, וכן על בניית כל עלי המשכן, והעמדת העמודים, תפירת היריעות במלאכת מחשבת, ועוד ועוד השלמת המלאכה בהקמת המשכן, והכל הוא מתוך חסד ורחמי הבורא על עם ישראל, שיטרחו בקיום המצוה למקום להשראת שכינה, תיקון על העגל.

סדר הזכרת חומרי התרומה

המפרשים מצאו בפרשה אי סדר בחומרים שנדרשו לתת ולתרום, שכן התורה לכאורה מנתה אותם לפי סדר היוקר שלהם, בתחילה נמנה הזהב

השיעור לעילוי נשמת : מרן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : תרומה

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ג. הלכות שנה מעוברת

ויקחו לי - נתינה שיש בה לקיחה

פרשתנו עוסקת בעניין איסוף התרומות שתרמו בני ישראל לבניית המשכן, ויש ללמוד משם דרכים והנהגות גדולות וחשובות בעניין נתינת צדקה. התורה כותבת (שמות כה, ב) וַיִּבֶר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנֶה לְבָבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי. שואלים המפרשים, מדוע כתבה התורה על נותני התרומה ויקחו לי תרומה, מן הראוי לכתוב ויתנו לי תרומה? וניתן לבאר על פי הגמ' בקידושין (ז' ע"א) האומרת: "בעי רבא, הילך מנה ואקדש אני לך, מהו - אמר מר זוטרא משמיה דרב פפא מקודשת". ומפרשת הגמרא על כך (שם בהמשך) "הכא באדם חשוב עסקינן, דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה - גמרה ומקניא ליה נפשה". כלומר, למרות שעל פי הדין המקדש צריך לתת כסף לאשה ולקדשה, יש מקרה שהאשה היא הנותנת והיא מתקדשת בכך - וזאת באופן שהמקדש הוא אדם חשוב, והטעם הוא משום שיש לה הנאה בכך שהוא מוכן לקבל ממנה מתנה, ובאותה הנאה היא מתקדשת. נמצא, שיש נתינה שיש בה לקיחה וקבלה. ולפי זה מובן מדוע התורה נקטה לשון "ויקחו" על נותני התרומה, לפי שבאותה הנתינה שנתנו עם ישראל את תרומתם היתה לקיחה, כי היתה להם הנאה עצומה שהקב"ה קיבל מהם את מתנתם לבניית המשכן (אחרונים).

רמז לשם ה' בנתינת הצדקה

רש"י מבאר את הפסוק ויקחו לי תרומה - "לי לשמי". ואפשר לבאר על פי דברי האר"י הקדוש שבנתינת צדקה ישנו רמז לשם יקו"ק, שכן בפרוטה שנותנים לעני רמוזה האות יו"ד כי היא קטנה ועגולה כמו אות יו"ד (גם מטבע השקל בימינו קטן ועגול); בכך ידו של הנותן רמוזה האות ה"א שכן יש בה חמש אצבעות; בזרוע של הנותן רמוזה האות ו"ו שכן היא מופשטת לעני כאות ו"ו"; ובכך ידו של העני המקבל רמוזה האות ה"א שכן יש בה חמש אצבעות. מכאן אומר האר"י הקדוש שהנותן צדקה לא יחכה שהעני יושיט את ידו לנותן, אלא הנותן יושיט את ידו ראשון לעני - והטעם הוא משום שאם יושיט העני ראשון את ידו, לא יהיה סדר של יקו"ק, כי האות ה"א של העני היא האחרונה. וזהו שאומר רש"י ויתנו לי - לשמי, שיש בנתינת צדקה רמז לשמו של הקדוש ברוך הוא.

פפה פֶּרְשָׁה לְעֵנִי

על פי הנ"ל מובן מהו שכתוב (משלי לא כ) יִפְּהַ פֶּרְשָׁה לְעֵנִי וְיִדְּקָה שְׁלֹחָה לְאַבְיּוֹן, שלמה המלך מציין את החשיבות והכבוד שיש לאותן אשה צדקנית בכך שכשהיא נותנת צדקה, עושה זאת בזריזות ופורשת את כפיהן לעני, עוד לפני שהוא מושיט את ידו לבקש צדקה, ועל ידי כך מקדשת שם שמים בעולם. ולא רק בגלל המעשה החשוב, אלא גם משום שהיא מעלה את שמו של הקב"ה בכל פעם שהיא נותנת צדקה.

זריזות במתן צדקה לעני

ויש לדעת שכשעני מבקש צדקה או אוכל וכדומה, לא יעכבנו, אלא יתן לו מייד את מבוקשו [וכמו שהקדמנו שצריכים להקדים ולתת לו עוד לפני שהוא מושיט את ידו לבקש את הצדקה]. על זה אמר חכם אחד, שיש המתחסדים ורוצים להדר במאוד מאוד בקיום מצוות, ועל כל מצוה שבאה לידם הם רצים למקוה ולובשים בגדי חמודות, ואומרים את נוסח 'לשם יחוד קוב"ה ושכינתה' הארוך ביותר שהוא מוצא וכו'. דבר זה חשוב הוא, אבל שכשעני בא לבקש דבר למחיתו לא יעשה כן, אלא יתן לו מיד, כי הוא רעב ואליו הוא נושא את נפשו, וכל עיכוב גורם לו סבל, ופעמים שיש בכך

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לֵקִי הַרֵב מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

תְּרוּמָה - תַּשְׁס"ג - מֵאֵת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

חֻמְתּוֹ שֶׁל בְּצַלָּל בְּנֵיית הַתְּרוּמָה

ויש לשאול, מדוע לא רצה בצלאל לקבל את כל תרומות ישראל, ומה שנותן היה משאיר לקופת אוצר המשכן להוצאות אחזקה וכדומה? על זה מבאר 'איור החיים' הקדוש שבצלאל עשה בחכמה גדולה, שכן הוא הבין שאם היה עושה כן היו מתקוטטים עמו ואומרים לו שבתרומה שלו ושל אוהביו השתמש לצורך בניית ארון העדות או המנורה וכדומה, אבל את תרומות שאר העם דחק והניח בקופת האוצר – על כן חישב בצלאל וביקש לקבל אך ורק את הדרוש לבניית המשכן, וכך ידעו כולם שכל מה שתרמו 'הושקע' בבניית המשכן והאמת והשלום אהבו (וכאמור לעיל כתוב שהמלאכה היתה "דיים והותר", אם דיים, לא הותר. ומה עשו ב "והותר" עיין לאוה"ח שם).

לְשֵׁאת אֵת הָאָרֶן בְּהֵם

אחד מכלי המשכן היה ארון העדות. וחז"ל מספרים על קדושתו שלא היה צורך להרים אותו, אלא הוא נושא את נושאו. התורה כותבת על צורתו: "וְעָשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב. וְהִבַּאתָ אֶת הַבְּדִים בְּטַבְּעֹת עַל צִלְעֹת הָאָרֶן לְשֵׁאת אֵת הָאָרֶן בְּהֵם", זאת למרות שלא היה צורך בהם בפועל, אבל כך היתה צורתו.

לֹא יָסְרוּ מִמֶּנּוּ

את בדי הארון היה אסור להסיר ממנו כמו שהתורה כותבת: "בְּטַבְּעֹת הָאָרֶן יִהְיוּ הַבְּדִים לֹא יָסְרוּ מִמֶּנּוּ", למרות שלא היה בהם תועלת לעצם נשיאת הארון. גם בשעת חניה בשאר כלים הסירו את הבדים, ואילו בארון השאירו. מכאן ילמדו תומכי ומחזיקי התורה שיש בהם תועלת אע"פ שהם עצמם לא נמנים בין לומדיה ועמליה. פעם הגיע עשיר גדול מאמריקה לישיבת 'פורת יוסף', ונכנס לראש הישיבה הגאון הגדול רבי עזרא עטיא זי"ע. הרב זצוק"ל שיבח אותו על תרומתו ואמר לו שיתקיים בו בצל הכסף בצל החכמה, ובזכות תרומתו הוא יזכה לשבת בישיבה של מעלה עם כל לומדי התורה. נבהל התורם הנ"ל ואמר לרב שבדרכו פגש בלומדים הצעירים ובבוגרים יותר, ולא הבין ולו מלה אחת ממה שהם למדו, ואם כן מה הוא יעשה בישיבה של מעלה? אמר לו הרב שלא ידאג, כי כאן בעולם העשייה צריכים להכין את עצמנו בגדר מי שטרם בערב יאכל בשבת, אבל כשנהיה בישיבה של מעלה יהיה הרבה זמן ללמד אותו את דברי התורה, וכך הוא יוכל לשבת עם כל הצדיקים וימצא עניין רב בהם.

חִיבוֹר לַתּוֹרָה - מִקְטָנוֹת

על כפורת הארון היו שני כרובים כמו שכתוב 'וְהָיוּ הַכְּרָבִים פְּרָשֵׁי כַנָּפִים לְמַעַל סֻכָּיִם בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַפְּרָכָת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו אֶל הַפְּרָכָת יִהְיוּ כַּנְּפֵי הַכְּרָבִים'. אומרים חז"ל שהכרובים היו דמות תינוקות, ועל כן נקראו כ-רובים, כלומר כ-רביא (כמו תינוק). ולכאורה מה מצאה התורה טעם שיהיו פני תינוקות על ארון העדות, היה מן הדין צריך להיות שם פני גאונים וצדיקים? אלא, התורה באה ללמדנו דרך בחינוך הבנים, שכבר בהיותם תינוקות רכים צריכים לחבר אותם לתורה, וכך יגדלו לתפארת עם ישראל.

אֲדָר א' וְאֲדָר ב'

השנה היא שנה מעוברת, ויש בה אדר ראשון ואדר שני. יש רבנים ואנשים שהכריזו שלא לקרוא אדר א' ואדר ב', אלא ראשון ושני – למעשה, אין שום נפקא מינה בכך, ואפילו בכתובה אם יכתבו בראשי תבות אדר"א או אדר"ב, כשר ללא שום פקפוק. וכן צריך להקפיד, בשטרי חובות שלא יהיה שטר מוקדם, ועל כן צריך להקפיד לכתוב אדר ראשון או שני.

נִפְקָא מִינָה בֵּין אֲדָר א' לְב'

הנפקא מינה בהלכה בנוגע לאדר ראשון ושני, היא בעניין הנדרים. הגמ' אומרת (נדרים סג ע"א) "קונם יין שאיני טועם לשנה, נתעברה השנה - אסור בה ובעיבורה. עד ראש אדר - עד ראש אדר הראשון, עד סוף אדר - עד סוף אדר הראשון". כלומר שאם הוא נדר לשנה, יש לו דין אחר. אבל אם אמר עד סוף אדר, אנו תולים לומר שכוונתו לסוף שני האדרים. והגמ'

שהוא המשובח והיקר מבין המתכות הנדרשות, ואחר כך כסף ואחר כך נחושת וכו'. אבל לא מובן מדוע את אבני השהום התורה מנתה בסוף, הרי היוקר שלהם עולה אף על הזהב? ויש לבאר זאת על פי דברי החיד"א שהתורה לא מנתה את החומרים כפי סדר היוקר שלהם, ובדאי שבשמים לא מתחשבים בגודל ובחשיבות בתרומה, אלא במדרגות האדם הנותן, ורמוז יש בדבר, כדלהלן.

ז'ה"ב כס"ף נחש"ת – מעלות בצדקה

יש אדם הנותן צדקה תמיד ובכל מצב, ולא מחמת שרוצה להפטר מצרות או מחלות שתקפוהו, אלא נותן מתוך בריאות ושלום – וזה רמוז במלה ז'ה"ב שראשי תבות שלו ז'ה ה'נותן ב'ריא, ומעלתו גדולה ביותר, ועל כן נמנה ראשון. המדרגה השניה היא, הנותן צדקה כדי להנצל מסכנה העומדת להתרחש, וזהו כס"ף שראשי תבותיו כ'שירואה ס'כנה פ'ותח, ומעלתו פחותה מהראשון, על כן נמנה אחרי זה"ב. השלישי במעלת נותני הצדקה הוא, זה שגם לפני סכנה אינו נותן, אלא רק אם כבר פקדה אותו המחלה בפועל, וזהו נחש"ת שראשי תבותיו נ'עשה ח'ולה ש'אומר ת'נו, ומדרגתו פחותה מכולם, ועל כן נמנה בסוף. מכאן נלמד שהקב"ה מתחשב במחשבתו ובכוונתו של נותן הצדקה, ולא בגודל תרומתו, כי יש הנותן מעט אבל בתמידות, ומעלתו עולה על הנותנים ביד נדיבה, אבל רק כשעומדים מול סכנה.

אבני שהם ואבני מילואים

לפי האמור, מובן מדוע אבני השהום והמילואים נמנו לבסוף, למרות יוקרם, משום שאותם הנשיאים לא הזדרזו כשאר עם ישראל לתת את תרומתם, ואדרבה, הם חיכו בסוף, וגם לא האמינו ביכולתם של ישראל לתת תרומה נדיבה לבניית המשכן. בתחילה הם אמרו למשה רבנו שילך לאסוף את הכסף בעצמו, והציעו לו ליטול את המשמה על עצמן כי הכירו מי עשיר ומי עני, אבל משה רבנו לא רצה אלא אמר שיבואו מאליהם, וכן היה.

צְדוֹת הַנְּשִׁים וְנִדְבוֹת

התורה כותבת (שם לו, ג) 'וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֶת כָּל הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִלְאֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נִדְבָה בְּבִקְרָב בְּבִקְרָב, הַפֶּשֶׁט הוּא שֶׁהֵבִיאוּ זֹאת מוֹקֵדִם בְּבוּקָר. וּבִדְרָךְ דֶּרֶשׁ, אֹמֵר מִן בַּעַל הַבַּא"ח זִיע"א, שבתחילה הביאו הנשים את כל תכשיטיהם ונזמיהם למשה, אלא שלא רצה לקבל עד שהבעל יאשר את תרומתם (עיין שו"ע יו"ד רמ"ח ס"ד "גבאי צדקה, אין מקבלין מהנשים וכו' אלא דבר מועט" ויעין לרשב"א בתשובה ח"ה סי' נ"ז שכותב טעם לדבר וז"ל: "דע, שיכולות בנות ישראל לתת דבר מועט, שדעת הבעלים בכך", והוא מגמ' בב"ק קי"ט ע"א עי"ש). חזרו הנשים לאהליהם, ו'הוציאו' מבעליהן הבטחה להסכמתם, ועשו זאת בחכמה. בתחילה שאלו את הבעל מה רצונו לאכול וכדו', והתפללו לה' שיתקיים במן, ולא רצו לתת להם אלא 'החמיצו' את פניהן עד שאילו הבעל את סיבת הדבר, ואז סיפרו לו איך שמשו רבנו 'הרגיזו' אותן, וזו היא מבטיחים להם להצטרף למחרת בהבאת תרומתן. בבוקר, כשהיו בדרכם לצאת למשה רבנו, והאשה נוטלת את הדלי שלה מלא בתכשיטיה, היתה אומרת גם לבעלה שיביא דלי מלא, והיו מתביישים מהן, וכך היו עושים. וזהו שכתוב (שם לה, כב) 'וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים'.

ולחשוב מחשבות

כשבאו בני ישראל למשה רבנו לתת את תרומתם, ישב אצלו נער כבן י"ב שנים, היה זה בצלאל משבט יהודה. שישב ורשם את כל התרומות וחישב כמה צריך לקבל לצורך בניית המשכן, וכמו שהתורה כותבת עליו 'ולחשוב מחשבות'. וכשראה שלפי חשבונו מילא את המכסה הדרושה, ביקש להפסיק את התרומה, וזהו שכתוב 'והמלאכה היתה דים'. וכתוב המדרש (שמי"ר פנ"א) "א"ר יוחנן לשני בקרים הביאו וכו' נכנס משה אצל בצלאל וכו' אמר לפני הקב"ה הרי רבון העולם עשינו את מלאכת המשכן וכו' אמר לו לך ועשה בהם משכן לעדות", עי"ש.

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבַּ מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

תְּרוּמָה - תַּשְׁס"ג - מֵאֵת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

זאת פה עירנו היא מוכרחת, דמאחר שפה עירנו נוהגים לעשות ביום זה של תשלום י"ב חודש בשנה המעוברת כמה עניינים לצורך תיקון ועילוי נשמת הנפטר.

הטעם שנוהגים לצום ביום פטירת ההורים: א. הצום נועד בשביל הבן כי אם אביו נפטר בתאריך מסוים, אין לבן מזל באותו יום ב. בשביל האב או האם, כי בכל שנה עושים שוב דין וחשבון לאדם. ויוה"כ הוא יום דין לחיים ולמותים (כתוב על שאול שהלך לבעלת האוב והעלה את שמואל הנביא, ושמואל פחד ורעד ואמר שמא רוצים לדון אותי שנית. הלך שמואל למשה רבנו ואמר לו בא איתי ותעיד עלי שכל פסיקותי כפי שכתוב בתורה. ולכן אמרה בעלת האוב "אלוקים עולים" – שניים אני רואה, ואמר שמואל לשאול: למה הרגזתני? עיין שמואל א' פרק כ"ח פסוק ט"ו).

כשבא אליעזר לבית בתואל ורצו לתת לו סם המוות, ובא המלאך והיפך את הצלחות, ובתואל מת. אמר להם אליעזר: שלחוני ואלכה אל אדוני. אמרו לו: "תשב הנערה איתנו ימים או עשור" והרי שנה זו היתה שנת אבל של אביה? אלא הכוונה היא, ימים – שנה שלמה תהיה, או שנה חסרה, כיון שמת בתואל בגיל צעיר וזהו שכתוב 'עשור' – י' חודשים. אמר להם אליעזר: הרי אתמול ראיתיה והמים עלו לקראתה והיא התגיירה ואין לה כל קשר עם בתואל.

וכן יעקב אבינו קורא להן, לרחל ולאה, אל צאנו ואומר להן: אביכן התל בי וכו', אומרות לו רחל ולאה הלא נוכריות נחשבנו...ועתה כל אשר יאמר לך אלוקים עשה". אומרות רחל ולאה ליעקב אבינו, כיצד לקחתנו מלכתחילה, הרי אנו גויות, אלא אתה גיירת אותנו, ואם אנו נחשבות כעת ליהודיות מדוע אתה אומר "ואביכן התל בי" הרי גר שהתגייר כקטן שנוכל דמי, ואין לנו כל קשר לאבינו? וכתוב בקהלת "יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל", במה בנו? כלומר אמרו לו בענייני דעלמא תשאל אותנו, אבל בתורה ובמצוות אל תשאל אותנו, אלא כל אשר יאמר לך ה' עשה, כי גם אנו מצוות לשמוע בקול ה'.

הצלתו של הבבא סאלי ע"ה

כשהייתי דיין בבאר שבע, ארע מעשה בשנת תשכ"ד בשנת הפטירה של אמי ע"ה, שהבבא סאלי ע"ה עשה סעודה גדולה והיו אצלו הרבה אנשים עשירים וחשובים, ושלח לקרוא לי כדי לדרוש בפניהם. כשהגיע אלי השליח אמרתי לו שאיני יכול להגיע, כי הם בסעודת מצוה ודאי ששרים ושמחים, ואני תוך שנת אבל. הלכו ואמרו לו כן, ושלח לי כמה גברתנים שיביאו אותי אצלו בכל מחיר. כשראיתי את המשלחת, הבנתי שאין לי טעם להתנגד, בפרט שאיימו עלי להוביל אותי קשור כמו תרגולת. נכנסתי למקום האירוע, ובקש ממני הבבא סאלי לשבת לידו. משהתיישבתי, הוא נטל מלפפון לא מקולף, הוציא אולר מכיסו, וקילף אותו בעצמו למעני. אמרתי לו שלא אוכל, כי אני תוך שנה של אמי. צעקו עלי המסובים ואמרו לי שאם הצדיק מקלף לי לא יתכן שלא אוכל! אדהכי והכי נכנסו משלחת שוטרים בהולים ובקשו לדעת אם אני נמצא שם, ומשראו אותי שם נרגעו. קרא להם הבבא סאלי ואמר להם בואו ותספרו לרב אליהו לרב אהרן לרם מה באתם. סיפרו השוטרים, שבאותו היום התקיים דיון על גובה מזונות, ובה השתתף הרב אליהו בהרכב עם הרב קושלבסקי ע"ה אב"ד ועם הרב הדיין נברוצקי זצ"ל, וחייבו את הבעל בדמי מזונות גבוהים. מתוך נקמה, הלך אל שני הדיינים שישבו עמי (הרב קושלבסקי והרב נברוצקי ע"ה), ושפך על ראשם סיר שלם מלא שופכים, וככל הנראה הייתה הבא בתור. בינתיים הוזעקה המשטרה, ורצו לביתי, ומשלא ראו אותי שם נבהלו וחששו שאולי נחטפתי... אמר לי הבבא סאלי ע"ה עתה תגיד לי אתה, האם אמא שלך היתה מעדיפה שתשאר בבית או שתשב פה עמנו!! ואמנם הבבא סאלי יכול לעשות מופתים כאלה, אבל אין לעשות כן בעלמא.

בר מצוה בשנה מעוברת לנולד בשנה רגילה

כתוב בשו"ע (סימן נ"ה סעי י'): "אם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת, ונער אחד נולד באדר שני באחד בו, ושנת י"ג אינה מעוברת, אותו שנולד בכ"ט לאדר הראשון צריך להמתין עד כ"ט לאדר בשנת י"ג

מביאה (שם) מחלוקת תנאים בין ר"מ לר"י מה כוונתו של אדם האומר אדר סתם או אדר מסוים: אלמא סתמא דאדר דקאמר - ראשון הוא. לימא מתני' רבי יהודה היא, דתניא אדר הראשון - כותב אדר הראשון, אדר שני - כותב אדר סתם, דברי ר"מ. ר' יהודה אומר, אדר הראשון - כותב סתם, אדר שני - כותב תיניין. אמר אביי אפילו תימא ר"מ הא ידיע דמעברא שתא הא דלא ידיע'.

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בסתם אדר

בעניין נודר לשנה והתעברה השנה, כותב הרמב"ם וז"ל (הל' נדרים פ"י ה"ו): "שאני שותה יין עד ראש אדר אם היתה שנה מעוברת ולא ידע שהיא מעוברת כשנדר אינו אסור אלא עד ראש חדש אדר ראשון, ואם נדר עד סוף אדר הרי זה אסור עד סוף אדר שני, ואם ידע שהשנה מעוברת ונדר עד ראש אדר אסור עד ראש אדר שני". הראב"ד חולק עליו, ולדעתו אין נפקא מינה אם ידע או לא ידע, אלא אם אמר אדר סתם, כוונתו לאדר שני, ואם פירש ראשון, אז כוונתו למה שפירש.

יארציית באדר שנה מעוברת

נפקא מינה נוספת לגבי שנה שנתעברה היא לענין אבלות, מרן בשו"ע כותב (יו"ד סי' ת"ב סי"ב), וז"ל: "ואם מתו באדר ונתעברה השנה, העיקר להתענות באדר הראשון - אע"פ שיש חולקין, כך הוא עיקר. ואם מתו בשנת העיבור באדר השני, מתענה גם כן בעיבור באדר השני". ושם אומר הרמב"ם דין מחודש והוא, שאין לאכול בסעודת מרעים בליל היארציית, שיש בו כעין אבלות, וז"ל: "ועיין לעיל סימן שצ"א שאין לאכול בסעודה בליל יום שמת בו אב ואם". כלומר, אם הוזמן לחתונה של חברו וכדו', צריך להמנע מלהשתתף בה, במידה וזה יחול בליל יארציית על אביו או על אמו. ומיהו, אם תצא מזה מחלוקת ואיבה, גדול השלום, ומסתמא בשמים יסכימו עמו ויעדיפו את השלום ויוכל להשתתף באותה הסעודה.

דעת המש"ב (סי' תקס"ח): הרגיל לצום ביום פטירת אביו או אימו, ויום השנה חל בחודש אדר - אם הגיע שנה מעוברת, צריך לצום גם באדר ראשון וגם באדר שני.

והנ"מ היא, שעושים ז' באדר, גם באדר ראשון וגם בשני (עיין תקס"ח סעי' ז' ולמנן אברהם סי' תקפ"פ ס"ק ח').

דעת השו"ע: אם נפטר באדר ראשון - יום השנה יחול באדר ראשון, ואם באדר שני - יחול באדר שני, ואם נפטר בשנה רגילה, והגיעה שנה מעוברת - יום השנה חל באדר שני.

בירב פעלים מובאת שאלה (או"ח ח"ד סי' מ"א): "על דבר אדם אחד שנפטר בשנה מעוברת, והמנהג פה העיר הזאת יכוננה עליון אמן, לחשוב את חודש אדר המעובר בשני חודשים, למנין חוקי הי"ב חודש של הנפטר בשנה הראשונה, שהם נשלמים קודם חודש שנפטר בו, ובאותו היום של תשלום הי"ב חודש עושים הלימוד ושאר מצוות הנוהגים, וכשיגיע חודש שאחריו שבו היתה הפטירה עושים ביום הפטירה כל דיני היארציית ומתעניין בו, והנה קצת מן החכמים הורו לבנים של הנפטר הנזכר ומחו בהם לבלתי יתענו ביום תשלום י"ב החודש שהוא בכסליו, אע"פ שהם מוכנים להתענות ביום יארציית בחודש טבת הבא אחריו ולעשות בו כל דיני היארציית, באמרם כי מצאו בספר מאמר מרדכי ז"ל סימן תקס"ח בכהאי גוונא שהתענה ביום תשלום הי"ב חודש ר"י זה מנהג בורות, אע"פ שהוא מתענה בחודש הבא אחריו ביום הפטירה, ועושה בו כל דיני היארציית, ומאחר שנקרא בור לכן מיחו בו שלא להתענות, ושאל השואל אם יפה הורו בזה?"

ועונה: ודע, אם אדם נפטר בשנה מעוברת קודם חודש אדר המעובר נחשב לשני חודשים.

והוסיף, שבספר חסידים סימן ש"יב כתב, אחד מת אביו אדר ראשון, והיה מתענה באותו יום שמת אביו, ובשנה פשוטה היה מתענה בשבת ואדר מספק, עד כאן. והביאו המג"א סי' תקס"ח ס"ק י"ט. ודע כי הוראתינו

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

תְּרוּמָה - תַּשְׁס"ג - מֵאֵת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ואם חושש שמא בעל הבית ישמע אותו, יכול לעשר אף במחשבה שנאמר "ונחשב לכם תרומתכם" (עיין ביצה י"ג ע"ב). או שיבקש מבעה"ב מים, ובעה"ב יגש לברז או למקרר להביא מים, ובין כך וכך יפריש ויאמר את הנוסח.

מהדין, אם אדם ממחר לילך ובביתו יש לוח של מעשרות, יפריש תרו"מ ויאמר 'הריני עושה הכל כמו שכתוב בלוח', ויוצא ידי חובה.

אורא דאר"י מחכים

העליה לארץ ישראל היא דבר חשוב מאד. ומסופר על הרב קוק שבא אליו אדם אחד והוציא דיבת הארץ רעה, שראה אנשים לא שומרי תורה בארץ. ענה לו הרב קוק: יום אחד הייתי ביבאר יעקב וראיתי שם אנשים ולכל אחד יד בכיס תרופות. שאלתי אותם: מה כולכם חולים? וענו לי: כיון שהאוויר בעיר הזו טוב, על כן באים אליה כל החולים להתרפאות. וכך גם בארץ ישראל, אם אתה רואה רק חולים, סימן הוא שאורא דארץ ישראל מחכים.

תוספת צומות

מובא בשו"ע (או"ח סי' תק"פ סעי' ב'): "באחד בניסן מתו בני אהרן; בעשרה בו מתה מרים ונסתלק הבאר; בכ"ו בו מת יהושע בן נון, בעשרה באייר מת עלי הכהן ושני בניו, ונשבה ארון ה'; בכ"ח בו מת שמואל הנביא; בכ"ג בסיון בטלו הביכורים מלעלות לירושלים בימי ירבעם בן נבט; בכ"ה בו נהרג רשב"ג ורבי ישמעאל ור' חנינא סגן הכהנים; בכ"ז בו נשרף רבי חנינא בן תרדיון וספר תורה עמו וכו' בכ"ח בכסליו שרף יהויקים המגילה שכתב ברוך מפי ירמיהו; בשמונה בטבת נכתבה התורה יונת בימי תלמי המלך והיה חשך בעולם שלשה ימים; ובט' בו לא נודע איזו היא הצרה שאירע בו; בה' בשבט מתו הזקנים שהיו בימי יהושע; בכ"ג בו נתקבצו כל ישראל על שבט בנימין על ענין פלגש בגבעה; בז' באדר מת משה רבינו ע"ה; בט' בו נחלקו בית שמאי ובית הלל".

ואומר המש"ב (שם ס"ק ט"ו): "בז' באדר וכו' ובשנה מעוברת יש דעות בין האחרונים ועיין בפ"ע וסוגין דעלמא להתענות בראשון".

בנוסח הסליחות הן של הספרדים והן של האשכנזים כתוב שביום ט' לחודש טבת מת עזרא הסופר, וי"א: בעשירי בטבת.

מובא במש"ב (שם ס"ק ט"ז): "כתב התניא ביום הששי פרשת חוקת נהגו היחידים להתענות שבאותו היום נשרפו כ"ו קרונות מלאים ספרים בצרפת. גם בשנת ת"ח נחרבו שני קהלות גדולות באותו היום. גם נוהגין להתענות כ' סיון בכל מלכות פולין נהרא נהרא ופשטיה (מ"א)".

אך למעשה כיום, אין נוהגים בזה, ואין לנו אלא ד' צומות מדרבנן וצום יוה"כ - ביחד ה' צומות והם החיוב, וכל הרוצה להוסיף על כך, טוב שיקבל על עצמו להרבות בתורה מאשר לצום.

בעל קונטרס היחיאלי - מייסד תענית דיבור

בימי השובבי"ם אנו נוהגים לערוך ביום שבת תענית דיבור ומסיימים ג' פעמים את ספר תהלים.

ואומר הגר"א: מעלת תענית דיבור חשובה יותר מתענית אכילה. הרה"ג החכם יצחק אלפיי-ה זצוק"ל - בעל קונטרס היחיאלי, ומפיץ "תענית הדיבור", כותב: ומה טוב שיהא ביום חול שאנשים לא יעבדו, ואם אפשר בר"ח מה טוב, ואם אפשר לעשות בשבת אין לך מעלה גדולה הימנה. ואין ספק שזכותו גדולה, ובעולם כולו עושים תענית דיבור ושובבי"ם, ובכל שנה אנו מזכירים אותו לטובה.

ומסופר עליו שכדי לבדוק את הסלק מתולעים היה לוקח ה' נשים שיבדקו אחת אחרי השניה, ולאחר בדיקתם הוא בעצמו היה לוקח את הסלק ומהבהב אותו על האש (בזמנו לא היתה תוצרת של גוש קטיף).

להיות בן י"ג שנה, ואותו שנולד אחריו באחד באדר השני יהיה בן י"ג שנה כיון שהגיע אחד באדר של שנת י"ג. כלומר, הנולד מאוחר יהא בר מצוה קודם לנולד לפניו.

אומר הרמ"א: ומי שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור, אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני" (ויש חולקין על כך ראה להלן).

אומר המג"א: "יושנת י"ג אינה מעוברת, משמע שאם שנת י"ג מעוברת אותו שנולד אדר ראשון נעשה בן י"ג באדר ראשון...אך אין נוהגין כן" (עיין שם במג"א סי' נ"ה ס"ק י').

דהיינו אם נולד בשנה רגילה, מתי נעשה בר מצוה בשנה מעוברת? דעת הרמ"א: באדר ראשון לחומרא. דעת השו"ע: באדר שני.

ולענין חינוך הילד בהנחת התפילין: מנהג התימנים כבר מגיל שמונה או תשע מניח הילד תפילין.

אנו נוהגים כחודש או חודשיים קודם הבר מצוה.

ולמעשה, אדר שני הוא הקובע, והרוצה להחמיר מאדר ראשון, תע"ב.

ז' אדר - יום פטירת משה רבנו

ידוע, שכל ז' באדר יחול בשבוע של פרשת "ואתה תצוה". ז' באדר הוא יום פטירת משה רבנו ע"ה. אומר משה רבנו לקב"ה "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת", בכל פרשה (החל מפרשת שמות) מוזכר שמו של משה רבנו, חוץ מפרשת "אתה תצוה" שבה אין שמו מוזכר.

ז' אדר - יום החברא קדישא

ישנו מנהג לאנשי החברא קדישא לצום ביום ז' אדר, ובלילה עושים סעודה. יש מי שאומר שהטעם לכך הוא מכיון שרוב ככל בעלי המקצוע רוצים עבודה, כגון: חייט או סנדלר, מתפללים תמיד שהנעליים או הבגדים של האנשים יקרעו בכדי שיתפרו להם בגדים חדשים או יעשו להם נעליים חדשות, אבל אנשי החברא קדישא אינם רוצים שאנשים ימותו, ובמשך כל השנה הם קוברים את המתים בצער, אבל ביום ז' אדר כשמת משה רבנו הם לא התעסקו בקבורתו שהרי נאמר "ויקבור אותו בגיא" - הקב"ה קברו, ולכן הם שמחים ביום זה, להראות שהם שמחים כשאין להם עבודה.

חומרת מקבלי שוחד

הגמרא אומרת (כתובות ק"ה ע"ב): "ר' ישמעאל בר' יוסי הוה רגיל אריסיה דהוה מייתי ליה כל מעלי שבתא כנתא דפירי (האריס של רבי ישמעאל נהג בכל ערב שבת להביא לו סל פירות). יומא חד אייתי ליה בה' בשבתא (בשבוע אחר הקדים להביא לו את הפירות ביום חמישי) אי"ל (ר' ישמעאל): מאי שנא האינדא? אי"ל (האריס): דינא אית לי ואמינא אגב אורחי אייתי ליה למר (משפט יש לי). לא קביל מיניה אי"ל פסילנא לך לדינא, אותיב זוזא דרבנן וקדיינין ליה. בהדי דקאזיל ואתי אמר אי בעי טעין הכי, ואי בעי טעין הכי (בעודו הולך, חשב ר' ישמעאל בליבו אם היה טוען האריס כך, הדין היה כך, ואם היה טוען כך, הדין להיפך) אמר: תיפח נפשם של מקבלי שוחד, ומה אני שלא נטלתי, ואם נטלתי שלי נטלתי כך מקבלי שוחד על אחת כמה וכמה".

הפרשת תרו"מ

בערב שבת, נוהגים לומר, כל אדם לבני ביתו "עשרתם ערבתם הדליקו את הנר" (עיין שבת ל"ד ע"א).

בזה"ז התרומה והמעשרות מדרבנן, אבל אסור לאכול טבל. ואם מתארח אצל חברו ומסופק אם הפרישו מעשרות או לא - יאמר קודם אכילתו 'מה שנשאר בקצה הימני של הצלחת הוא מעשר תרומה וכו'', ובלבד שלא ישמע בעל הבית (כי מובא בגמרא מעשה על חכם אחד שהתארח אצל עם הארץ, ואתו עם הארץ הפריש תרו"מ, אך החכם שהיה מסופק מלמל בפיו. אמרו לו עם הארץ: חכם, אתה חושד בי).

קול צופיך

מנן הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

תרומה - תשס"ג - מאת מנן הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

ואני זאת בריתי – ובא לציון גואל

כתוב "ואני זאת בריתי" (ישעיה נט, כא) - ישנה חשיבות ללימוד תורה, ובמיוחד בארץ ישראל, כי היא פלטיין של מלך, וכל שלא אמר "חיים ומזון ותורה" בברכת המזון לא יצא יד"ח. ושכר המקיים מצוה באר"י גדול יותר, מהמקיים מצוה בחו"ל (ועיין לשו"ע סי' קפ"ז סעי' ה' וג', ועיין לכה"ח קפ"ח ס"ק כ' משם כמה פוסקים וגם משו"ע ר"ז שהנשים תאמרנה "ברית ותורה", ועיין לכה"ח שם ס"ק יו"ד וס"ק י"א פירוש "ארץ חמדה" ופירוש "ורחבה", "הטובה" וכו').

אנו אומרים לרבנו של עולם: משנכנס אדר – כבר נכנס אדר, אנו רוצים 'מרבין בשמחה' - תרבה לנו את השמחות, שידבר שונאינו תחתינו, ויזכנו לראות פני משיח צדקנו בבנין בית מקדשנו, "עין בעין יראו בשוב ה' ציון" וכן יהי רצון ונאמר אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!
שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org
www.harav.org

בימי בין השבועיים, היה אומר, שאם מישווא צוחק בתוך בית הכנסת, שיצא משם. וכשהיה לומד היה זה מתוך שמחה גדולה. ונהג בבית מדרשו שבעת תענית דיבור, אין מגישים תה או קפה, אלא רק בעת שמגיעים למזמור קי"ט. וכן מי שמברך על כוס משקה, יברך בלחש שלא יפריע לחברו שלומד, שאם שומע את הברכה עליו להפסיק מלימוד התהלים ולענות אמן.

משנכנס אדר – מתגלית הארת פורים

כתוב "משנכנס אדר מרבנים בשמחה". ומבאר רש"י: כיון שנעשו בו נסים ונפלאות. יש המבארים מהו "משנכנס אדר"? בכל שנה ר"ח אדר הוא יומיים, כל ניסן הוא יום אחד, כל אייר יומיים, כל סיון יום אחד, אלול יומיים, תשרי יום אחד, חשוון וכסלו משתנים פעם יום ופעם יומיים, טבת ואדר יומיים. והחודשים המשתנים הם לעיתים שנה שלמה ולעיתים שנה כסדרה, ולעיתים שנה חסרה.

שואל הגר"א: מדוע חוגגים את פורים באדר שני, והרי אין מעבירין על המצוות? ועונה: בזמן שהחכמים קובעים את אדר שני, בשמים מגלגלין את הכל וכל הארת פורים מתגלית באדר שני, וכן כתבו חכמי הקבלה שבכל שנה ושנה בפורים מתגלית הארת פורים וכן סיטרא אחרא של המן, ועל כן צריכים למחות את זכר עמלק. וכל חיובי פורים באדר שני.

קדושת בית הכנסת

כתוב ב'תפארת ישראל' שהנוצרים עושים את חג הפסחא שלהם, חד אידם, בסביבות הזמן של חג פסח שלנו, ולכן היו עלילות דם רבות בזמן זה. ומסופר על רבי יונתן אייבשיץ שהוזמן לכנסייה והנה רואה שהכל כל כך נקי ושקט, ורק ראש הכומרים ממלמל כמה דברים. לקח אותם רבי יונתן לשטיבלך ושם רעש והמולה, אחד מברך ברכות השחר, השני מתפלל בקול, אמרו לו הכומרים: תראה איך אצלנו הכל שקט ואילו אצלכם רעש והמולה. ענה להם רבי יונתן: לכם יש אלוה מת לכן המתים שקטים והכנסיות שלכם שקטים, אבל אצלנו האלוה חי, ולכן אנו חיים, ובתי כנסיות שלנו שוקקים חיים.

בית הכנסת צריך שיהא בית אלוקים, וכותב הרמב"ם שקדושת ביכ"נ יש לה כעין בית המקדש דאורייתא (ועיין כה"ח סי' ק"ן ס"ק ו' שהאר"ך והזכיר את הפוסקים אם קדושת ביהכ"נ מהתורה או מדרבנן). ועל כן, גם הספרדים וגם האשכנזים לא מסתפקים בפרוכת אחת לארון הקדש, אלא עושים פרוכת חיצונית, דלת, ופרוכת פנימית המשמשת למחיצה שאם ירצו לחלק מיני מזונות וכדו' בשמחות, יהיה מותר לאכול.

קדושת ספר תורה

מהדין כל עוד שהספר תורה נמצא ביד השי"צ, אסור לשבת, ורק כשהונח ע"ג התיבה רשאי לשבת. ויש דעות באשכנזים שנוהגים לעמוד במשך כל קריאת התורה, למרות שס"ת אצלם שוכב ואינו עומד כמו אצל בני ספרד, ומנהגם לעמוד מהטעם: שגם כשהונח הס"ת על הבמה, אין זה מקומו, אלא מקומו הארון הקדש.

האר"י הקדוש היה נוהג ללוות את ספר התורה בעת הולכתו מהארון עד התיבה.

ס"ת או תפילין שנפלו

ס"ת מורכב מיריעות מחוברות, ואם נפלה יריעה אחת – אין צריך לצום. אך אם נפל ס"ת – כל מי שראה זאת חייב לצום.

אם נפלו תפילין מידי – צריך לצום, ואם אינו יכול לצום יתן פדיון נפש, וירבה בלימוד תורה באותו היום. ומכאן מוסר לאדם שאם נפלו תפילין או ס"ת מידי הרי הם כאומרים לו "אין לנו חפץ בך, מעשיך אינם טובים" (עיין כה"ח סי' מ' ס"ק ה' וס"ק ח').

